

אל עין המים

ביאורי אנדות חז"ל ע"פ סדר ה"עין יעקב" מסכת בבא מציעא

אלו מציאות פרק שני

דף כב ע"ב

אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל בן יהוֹצֵדֶק, מניין לאבדה ששטפה נהר שהיא מתרת? דתניב, (דברים כב) "וכן תעשה להמורו, וכן תעשה לשמלתו, וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו, ומצאתה", מי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם, יצאתה זו, שאבדה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם.⁶

דף כג

אמר לך רבה, התם היינו טעמא, משום דאינן מעבירין על האבלין?⁷

כג ע"ב

אמר רב יהודה ואמר שמואל, בהני תלת מלי עבדי רבנן דמשנו⁸

⁶ ביאור ההיתר "שאבדה ממנו ומכל אדם"

כי הדבר נפקע ממנו בפועל, ואין זה מטעם יאוש כדמשמע בחשבון הסוגיא שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, אלא מצד שהתורה חידשה שדבר שאינו מצוי אצלו ולא אצל כל אדם הרי הוא חסר מציאות בעולם ביחס למושג 'בעלים', וכשיחזור הרי יש כאן מציאות חדשה.

⁷ בטעם שאסור לבזות האוכלין

הטעם שצריכים לכבד האוכלים ולא לבזותן הוא משום שבאוכל יש כח השפעה רוחני על האדם, וידועים דברי הב"ח בטור או"ח סי' קח שכתב "הלא קדושת הארץ הנשפע בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה, על כן ניחא שאומרים ונאכל מפריה ונשבע מטובה כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה". עכ"ל. וביזוי האוכלים מונע מהאדם לקבל את ההשפעות הללו, כענין מה שנאמר אצל דוד המלך 'ויכסחו בבגדים ולא יחס' ובמדרש מובא משום שביזה הבגדים בפגשו את שאול במערה.

⁸ מהו אמת ומהו שקר

הדבר הזה שרגילים רבנן לשנות את דיבורם צריך ביאור, היאך יעלה על הדעת לומר דבר שהוא שקר.

ואמנם כתב הב"ב באר מים חיים" שלא היו משקרים אלא רק היו משנים את דיבורם באופן שניתן להבין אותו בב' אופנים, אך עדיין צריך ביאור שהרי זה גניבת דעת, ועוד יש לבאר המעשה דר' טביומי בפרק חלק (סנהדרין צ"ז). שהגיע לעיר הנקרא קושטא, וכולם שם היו דוברי אמת ולא היו מתים קודם זמנם, יום אחד שאלו אותו אם אשתו בבית, והיא היתה באמצע לחפוף את ראשה, ומטעמי צניעות אמר להם שהיא לא בבית, ומתו ב' בניו, עכ"ל המעשה. והנה לכאורה הוא לא רק שונה את הדיבור אלא אמר היפך המציאות. וביאר שם המהר"ל שזה ודאי שראוי לשקר במקום של צניעות, כי מעלת הצניעות גוברת על מעלת האמת, ודבר זה צריך ביאור, איך ניתן להבין שמעלת הצניעות גוברת על מעלת האמת, הלא "לשקר אין רגלים" ואין לזה קיום בעולם, וכן יש להבין מהו ההיתר לשנות מפני דרכי שלום, הרי אין קיום לשקר.